

1989 m. spalio 8 d., Berlynas

Mergaitės suknelė aksominė, sijonėlis plevena, plaukučiai švyluoja kaip vasarinė žolė lauko pakraštyje. Kaštonė liuoksi lyg elniukė, pašėlusį, drąsį. Aš šaukiu: „Sustok, sustok tučtuojau!“ bet mergaitė negirdi, ji jau beveik tenai. Dangus plūsta rausvumu ir purpuru, aš stengiuosi neatsilikti, bet akmenukai drasko padus. Rusvoji anglis degina plaučius, išmetamosios dujos – gleivinę, ir aš nepasiveju mergaitės. Kaštonė jau prie sienos, prie kontrolės posto, šalia pasieniečio, jo žvilgsnis paaštrėja, pakyla ginklas. Aš šaukiu, bet mano balso niekas negirdi; aš bėgu, bet kojos neneša. Pargriūvu. Ant kelio prasimuša kraujas, iš kažkur krinta šviesa, žalsva ir šalta. Kaštonė stovi priešais kareivį, bet jis nešauna. Uždeda delną mergaitėi ant peties, pasilenkia, nusišypso ir aš suprantu, kad ji jau ten. Dar matau jos siluetą prie sienos, bet netrukus, vos po minutėlės, jos nebėra, ji jau Vakaruose.

Pabundu išpilta prakaito, man šalta. Laikrodis ant spintelės bedžioja tylą, ta tyla nei nakties, nei ryto, o iš erdvės tarp jų, besvorės, sustingusios. Vos prieš kelias valandas rudens vėjyje plazdėjo vėliavų eilė: skriestuvai, kūjai, javų varpos. Klarnetai ir valtornos leido pavėjui garsų sąskambius, ritmingus, pratusus. Vargais negalais atsikėliau iš lovos, prisiverčiau apsirengti, pavalgyti, išgerti puodelį arbatos, išeiti į miestą. Bijojau, kad Raudonojo dviračio mintys galutinai neužvaldytų ir manęs. O jeigu ir man viskas ims atrodyti kaip jam ir daugeliui kitų – kad viskas nieko verta, neteisinga, nusikalstama? Karlo Markso alėjoje susirinko tūkstančiai

žmonių ir jų apsuptyje aš trumpam užmiršau savo baimę. Keturiasdešimt metų. Kiek pasiekė šalis, kuria Vakarai niekada netikėjo! Žiemą Honekeris sakė: „Berlyno siena stovės dar šimtą metų“, o šiandien: „Mes amžini! Socializmas švyti VDR spalvomis didingiau nei bet kada!“ Žiūrėjau į vaikus, mosuojančius vėliavėlėmis. Užsimerkiau. Pakilusi iš griuvėsių – pats gražiausias himnas – klausiausi jo įsivaizduodama greta stovint tave ir ją, mergytę, kurios negalėjau pasveikinti per gimtadienį.

Grįžtant namo, rudens vakaras švelniai glostė kūną. Prisileidau vandens į vonią. Paskui nuėjau gulti. Kai pabudau, riksmi gatvėse jau buvo įsismarkavę. Atitraukiau užuolaidas. Žmonės – tūkstančiai, dešimtys tūkstančių – kas juos suskaičiuos, grūdosi gatvėse, Aleksandro aikštėje. Atidariusi langą pajutau nuo gatvės trenkiant įniršį. Žmonių masė artėjo prie Respublikos rūmų. „Gorbi, padėk mums! Mes – tauta! Mes – tauta!“ – šaukė jie, bet rūmuose buvo tylu. Netramdžiau ašarų.

Paskui susiėmiau ir išlėkiau į gatvę.

Lesniko suėmimas dar kausto mane. Antraip gal būčiau išgirdusi kvietimą į susirinkimą pusę penkių. Gal būčiau nuo pradžių stebėjusi tolydžio didėjančią eiseną ir patraukusi su ja Rotušės gatve link Respublikos rūmų, kur mūru kelią buvo užtvėrusios policijos mašinos sulaikytiesiems gabenti. Gal būčiau veržusis į priekį, kai automobiliai pajudėjo gindami demonstrantus atgal, nes – tu žinai – netikiu, kad čia kas būtų ėmėsis kiniškojo sprendimo. Bet kai nusigavau iki minios, kažkas į megafoną sušuko: „Judam link Prenclauerbergo!“ Ir žygiavau su jais Karlo Lybknechto gatve, aidint šūkiams ir sutrikusiems policininkams nuo gatvės pakraščių stebint minią.

Èrichai. Būna dienų, kai noriu, kad paspringtum savo veršienos eskalopu. Kad numirtum. Ar dar blogiau: noriu, kad niekada nebūtum įžengęs pro Raudonojo dviračio duris, prisistatęs Javui, paskui Katjai, Vainikui, daktarui Pomidorui, Lesnikui ir galiausiai

man. Kartais noriu, kad tos dienos išvis nebūtų buvę – tos dienos, kai pirmąkart pažiūrėjai į mane; tos dienos, po kurios aš jau nebe-galėjau būti matoma kitų.

Bet dar pasitaiko valandų, kai man tavęs reikia. Ir Kaštonės. Naktų, tokių kaip ši, kai ilgesys pereina į skausmą, skverbiasi po oda. Tokiomis akimirkomis aš prisimenu mergaitę, įmingančią me-džio šešėlyje po užklotu. Ant smėlėto kranto, prieplaukoje, pievoje, vėjui vejantis į plaukus. Galvoju apie tave, kuždantį man į ausį: to-kią tave jaučiu. Aš traukiu savin tavo kvapą, įsigėrusį į mano odą.

Kur tu? Juk gavai mano laišką? Kodėl neatsakai? Javas ir Vai-nikas dingo, jau nebėra ir Raudonojo dviračio, daktaro Pomidoro. Išgaravo, dingo – dauguma per Vengriją ar Austriją Vakaruose. Ar ir man reikėtų išvažiuoti, Ėrichai? Norėčiau. Ir vis dėlto neva-žiuosiu.

Po ilgos nakties grįžusi namo uždariau langą, nutildžiau rik-smus. Nenoriu įsileisti jų į savo gyvenimą, man reikia jūsų. Atsi-verčiau nuotrauką. Ar Kaštonės plaukus jau galima supinti į ka-sas? Kaip ji laikosi? Guodžiuosi mintimi, kad bent ji išvengs šito pamišimo – bent ji. Pagalvojus apie mergaitę, apsispręsti lengva: dar nevažiuosiu, dar palauksiu. Dar truputį, bet paskui jau nebe.

Paskui galėsi ir paspringt tuo savo šniceliu.

Tavo Margot

2011-IEJI

FIŠERINZĖLYJE ŽEMĖ buvo pažliugusi, paviršiuje blizgėjo akmenukai, mažučiai, aštrūs. Vilja pasilenkė, pakėlė po medžiu gulintį rudą kaštoną, sugniaužė delne kaip brangakmenį. Klevas buvo pribarstęs ant smėlio sparniavaisių, lietus juos permerkė, suskalbė iki baltų skutelių. Pastatas priešais atrodė didžiulis, kaip prieš daugelį metų, kampuotas, monumentalus. Ji čiupo lagaminą, perėjo vaikų žaidimų aikštelę, pėdomis traškindama negyvus klevo lapus, kaštonų kevalus, audros nudraskytas medžių šakeles. kažkas prie namo buvo palikęs žydrą skuterį. Vilja trūktelėjo sunkias stiklines duris. Vyras su puspalčiu laukė vestibulyje, vienoje rankoje jis laikė skėtį, kitoje – odinį aplanką.

– Jūs dėl buto?

Vilja linktelėjo galvą, ištiesė ranką, pasisveikino. Vyras mostelėjo lifto pusėn ir Vilja nužengė iš paskos, ji nešnekėjo, nors būtų buvę mandagu ką nors tarstelėti, – bet ką. Vyras stebeilijo į lubas, bato galu bildendamas grindis, smaila, porėta jo nosis kvėpuojant švilpčiojo. Nė viename aukšte nieko nebuvo girdėti.

– Bjauri žiema. Labai bjauri, – pagaliau pasakė vyras ir nukratė skėtį lifto kampe.

– Taip, tikrai bjauri.

Mintyse šmėstelėjo Helsinkis, gatves siaurinančios sniego sankasos, skruostus svilinantį šaltis.

Aštuonioliktame aukšte atsidarius lifto durims, iškart plūstelėjo kvapas. Toks pat – net po dvidešimt penkerių metų toks pat,

pagalvojo Vilja ir kitomis aplinkybėmis būtų prisidengusi veidą šaliku, sukusi nosį nuo atliekų vamzdžio smarvės, bet dabar nesigynė salsvo puvėsių kvapo. Vyras nukulniavo iki koridoriaus galo, įkišo raktą į spyną.

– Rankšluosčiai vonioje, lova paklota. Tvarkytis reikės pačiai.

Vyras mostelėjo kambario pusėn, išsiėmė iš aplanko popierių ir rašiklį.

– Norėčiau iš karto gauti garantinį mokestį ir nuomą už pirmąją savaitę. Dėl kitų mokėjimų susitarsim, kai žinosit, kiek čia gyvensit.

Vilja pasirašė vieną dokumentą, paskui kitą, grąžino vyrui ir išsiėmė iš rankinės pluoštą banknotų.

– Ramus namas, – pasakė, pasižiūrėjo į laiptinę ir padavė piniigus vyrui. – Pažįstate kaimynus? Kokie žmonės čia gyvena?

Vyras užsisėgė puspalcio užtrauktuką, pasistatė apykaklę.

– Žinot, šiame name yra apie du šimtai butų. Čia gyvena visokių žmonių.

Vilja padėjo lagaminą svetainėje ant sofos, išsiėmė iš šoninės kišenės nuotrauką. Tėvas sėdi irklinėje valtyje šypsodamas, tolėliau, už ramių jūros vandenų, leidžiasi saulė. Vilja padėjo nuotrauką ant palangės, šalia – kaštoną, rastą vaikų žaidimų aikštelėje. Lietus siureno per stiklą upeliukais, bet ir pro jų miglą buvo matyti tarp stogų išsišovęs bokštas. Stiebas buvo aukštas, šviesus, į viršų siaurėjantis, pačiame gale prasimušusi pilka kulka tartum priminė, kad tai ne sapnas, kad šitai tikra taip pat, kaip prarastas laikas. Vilja kiek pasižiūrėjo į pastatą, paskui žengė į prieškambarį ir atidarė duris. Šiuokšlių vamzdžio kvapas sklido plačiai, ir Vilja vėl giliai įtraukė jo į plaučius. Koridorius buvo išklotas gelsva vinilinė danga, pasieniu ėjo pilkšvos grindjuostės. *Müllraum*, – skelbė užrašas ant durų kitame koridoriaus gale, bet ir be jo Vilja būtų supratusi, kad ten nešamos atliekos.

Ji nusileido liftu į ketvirtą aukštą. Koridorius atrodė siauresnis, nei prisiminė, ir trumpesnis. Žengdama į kitą jo galą, delnuose pajuto adatėles. Ar koridorius buvo šitoks? Be abejo, šitoks. Pirmiausia pastebėjo kalėdines puošmenas. Plastikinė eglutė, žaisliukai, raudonas šilkinis kaspinas, surištas į roželę. *Kietzmann* – buvo parašyta pavardės lentelėje. Vilja suėmė durų rankeną, pasuko, bet durys neatsidarė, ji dar kartą pasuko rankeną, paskui atsitraukė. Pamažu iškvėpė orą iš plaučių, atpalaidavo pečius, paalsavo, tada atsisėdo paduryje ir išsiėmė iš kišenės popieriaus lapą – sulankstyta, pageltusi. Tamsa jau vijo tolyn prieblandą, o Viljos akys dar bėgiojo raidėmis – grakščiomis ir talpiomis. Mintys akimoju nunešė į Helsinkį, į laidotuves, prie dėžių, sukrautų tėvo dviejų kambarių bute, prie rašomojo stalo stalčių, prie plokščios metalinės dėžutės ir pluošto laišku joje, į tą popietę, kai paslapčia atsitraukė į virtuvės nišą ir paėmė pirmą voką. Siuntėjo adresas buvo kažkokia abonentinė pašto dėžutė, pašto ženklas – Rytų Vokietijos antspaudas žymėjo 1989-ųjų datą. Vilja perskaitė laišką vieną kartą, antrą, trečią ir galiausiai priėjo prie mamos.

– Kas ta Margot?

Mama liovėsi valyti langą, nudūrė akis į laišką jos rankoje. Minutėlę kambaryje buvo tyliau nei tą spalio dieną, kai Vilja rado tėvą.

– Jis dar saugojo šituos?

Mama išspaudė žodžius lėtai, tarsi nesuprasdama, ką mato, paskui nusigrėžė, vėl užpurškė valymo skysčio ir ėmė trinti stiklą taip, lyg būtų nevalytas kelis dešimtmečius. Putos uždengė gumbuotąją pušį, priešais stovintį namą, gęstantį rudens raudonį, ir Viljai ausyse suošė kraujas.

– Kas tas Ėrichas? Kieno tie laiškai?

Mama nuleido skudurą, atsisuko ir Vilja pamatė, kad jos veidas išbalęs, tarytum aptemptas tampria plėve. Mama atsakė lėtai, pavargusiu balsu:

– Tie laiškai rašyti žmogui, kurį kitados maniau pažįstanti. Tavo tėvui. Tavo tėvas buvo Ėrichas.

Mamos žvilgsnis buvo persmelktas liūdesio, seniai gniaužiamo ir nenugalimo, jis žvilgėjo akyse, raukšlėmis išvagojo kaktą. Mama atsiduso sunkiai, giliai.

– Maniau, seniausiai juos sudegino. Išmesk tuos popiergalius, nieko linksmo juose nerasi.

– Tu juos skaitei.

– Kai kuriuos. Seniai. Labai seniai.

– Vadinasi, žinai, kas ta Margot.

Mama papurtė galvą, patylėjo. Tik Viljai nekantriai pamindžikavus, mama slopia, beveik pakuždomis tarė:

– Žinau, kad buvo kažkokia Margot. Ji vadino tavo tėvą Ėriču. Bet nežinau, kas ji tokia. Ir net nenoriu žinoti. Būk gera, išmesk tuos laiškus.

– Šitas rašytas aštuoniasdešimt devintaisiais. Jūs dar nebuvo išsiskyre, mes visi dar gyvenom kartu.

Mama nusuko akis į langą, per stiklą lėtai, lyg ledas per šiaurės vandenį, slinko putų dėmė.

– Taip. Bet nuo tol jau nebeilgai. Tu prisimeni tą rudenį.

Vilja vėl išlankstė laišką, paskaitinėjo vieną kitą vietą.

– Margot rašo apie kažkokią mergaitę. Vadina ją Kaštone.

Tyla praplėtė erdvę, delnai sudrėko, ir priešais stovinti moteris staiga ėmė atrodyti ir geriau pažįstama, ir sykiu svetimesnė.

– Taip, Vilja. Ir ne viename laiške. Margot daug rašė apie mergaitę.

– Apie mane.

– Apie tave.

Vilja dar kartą perskaitė laišką, sulankstė ir grįžo į butą. Svetainėje priėjo prie lango, pažvelgė viršum Berlyno stogų. Lietuje mirgėjo raudona švieselė, tolydžio paleidžiama televizijos bokšto antenos, ir tą akimirką sušvitusi aiški ir neįveikiama mintis leidosi apibrėžiama žodžiais. *Jau rytoj ieškosiu tavęs, Margot.*

1983-IEJI

NAMAI. Čia bus namai.

Apie tai pagalvojęs Markus Siltanenas nusišypsojo. Jis glaudžiau susisiautė odine striuke, pasitraukė giliau po pastogę ir išžiūrėjo į lietu. Oras buvo prastas, bet Markus jautėsi pakiliai: jis tikrai stovi čia, savo naujojo miesto širdyje, – štai Aleksandro aikštė, televizijos bokštas, štai Pasaulio laikrodžiai ir Raudonoji rotušė. Jis stovi čia, čia jo namai, ir šito džiaugsmo neslopino net bjauri Vidurio Europos žiemos audra, sutrukdžiusi laivus Rostoko uoste ir Keturių kalvų turnyrą Čekoslovakijoje. Markus pašokinėjo, kad nesušaltų, ir jam šovė idėja: nėra ko nė svarstyti, jis rašys apie audrą! Ar, užėjus audrai, žmonės gali nusigauti į darbą? Ar gamyklos dirba? Kaip gamtos siausmo pasekmės komentuoja Vakarai? Be jokios abejonės, socializmo nesusilpnins galingiausios vėtros, bet vis tiek reikia kelti tokius klausimus ir pateikti teisingus atsakymus. Straipsnių temos sukosi mintyse ne vieną dieną. Jų buvo daug, bet nuo kurios pradėti žaidimą, koks debiutas geriausias, kad visiems „Liaudies jėgos“ skaitytojams būtų aišku, jog ateinančius ketverių metus reportažus iš Vokietijos Demokratinės Respublikos širdies rengs Markus Siltanenas, buvęs laikraščio redakcijos skyriaus vedėjas, o šiandien – korespondentas, dirbantis Berlyne. Audra ir jos pasekmės – puiki tema, kasdieniška ir sykiu dramatiška.

Šaltis ir drėgmė smelkė kiaurai. Markus patrypinėjo, pakilnojo kojas, pašokinėjo vietoje. Nesinorėjo spausti namo per audrą. Kelio mažiau nei kilometras, bet neįveikiami vėjo šuorai ir blaškomos medžių šakos gąsdino. Jis pasižiūrėjo į viršų, pasidžiaugė aukštai iškilusiu televizijos bokštu. Kai oras bus ramus, ateisim čia kartu – su Rosa, su vaikais, pagalvojo jis. Pakilsim liftu aukštytyn, pasižiūrėsime iš viršaus į miestą, parodysiu vaikams Berlyno sieną, Spaudos centrą ir dangų. Tą pat akimirką Markus pastebėjo moterį su berniuku. Apsisiautę geltonomis skraistėmis nuo lietaus jie tekini bėgo per lietu prie durų, vedančių į televizijos pastato vestibulį. Reikia bėgti ten, vidun, staiga susivokė Markus ir nužirgliojo iš paskos. Jis abiem rankom kibo į stiklines duris, vėjas jas bloškė, plėšė iš vyrų. Moteris nuėjo į kitą vestibulio galą, pasodino vaiką ant suoliuko. Markus stovėjo prie laukųjų durų, bet tada pastebėjo moters link nedrąsiai kulniuojantį vyrą.

– Gerbiama poniam, gal galėčiau sutrukdyti minutėlę? – paklausė jis.

Moteris atitraukė akis nuo vaiko. Nuo plaukų varvėjo vanduo, skruostais tekėjo blakstienų tušas.

– Kuo galiu padėti?

– Mudu su kolega, – tarė vyras ir mostelėjo ranka į susikūpimusį draugą, su kamera stoviniuojantį už kelių metrų ir žandikauliais energingai malantį kramtomąją gumą, – filmuojame laidą. Oras blogas, žmonių gatvėje nedaug. Spėju, kad jūs Rytų vokiečiai?

– Be abejo.

– Be abejo, be abejo. Tik pasitikslinau, ar ne čekė. Arba vengrė.

Markus priėjo arčiau. Moteris perkėlė kūno svorį nuo vienos kojos ant kitos.

– Ko norite?

– Noriu užduoti porą klausimų. Neužtruksime, interviu bus neilgas. Klausimai nesudėtingi, apie Kalėdų lūkesčius.

– Kam jums to reikia?

– Ruošiame laidą, reportažą ZDF televizijai. Apie Kalėdas Vokietijos Demokratinėje Respublikoje. Ir apie Rytų vokiečių kalėdinius troškimus.

– Vakarų televizijai. Kodėl?

– Vakariečiai labai domisi Rytų Vokietijos gyvenimu. Daug kas nori žinoti, kaip čia sekasi jų giminaičiams. Gal ir jums įdomu, kaip gyvena vakariečiai? Ar turite giminių anapus sienos?

Moteriai nespėjus net pasvarstyti, vyras pamojo ranka draugužiui ir šis prisliūkino artyn.

– Kurtas Bekeris, mano operatorius. O aš... aš Klausas Hauzeris.

Ištiesdamas ranką Hauzeris beveik palietė moterį.

– Anė Štern, – prisistatė moteris ir dvejodama paspaudė jam ranką.

– Ponia Štern, malonu susipažinti, – pernelyg pagarbiai tarė vyras. – O tu? Kuo vardu tu?

Hauzeris pasilenkė prie berniuko.

– Pėteris.

Vaikas užlindo mamai už nugaros.

– Pėteris! Kiek tau metų?

– Ketveri.

– Ketveri! – šūktelėjo Hauzeris, pakišo mikrofoną Anei Štern po nosimi, linktelėjo draugui, užsikėlusiam ant peties kamerą.

– Ponia Štern, papasakokit, kaip Vokietijos Demokratinėje Respublikoje žmonės ruošiasi artėjančioms Kalėdoms?

Markus tarėsi įsivaizduojąs, kas dedasi ponios Štern galvoje: jeigu ji tylės, nederamas atžarumas bus užfiksuotas kamera, o jeigu prabilis, išūlus storžievis gaus, ko nori. Minutėlę atrodė, kad ponia Štern neketina kalbėti, bet Hauzeris buvo atkaklus:

– Ar jau pagalvojot, ką norėtumėt gauti dovanų per šias Kalėdas?

Anė Štern įsistebeilijo Hauzeriui į akis, paskui tarė:

– Savaiame suprantama. Juk Kalėdos po savaitės. Labai norėčiau, kad amerikiečiai išsigabentų raketas iš Vakarų Vokietijos.

Markus krūptelėjo. Klausas Hauzerio šypsnyks bemaž užgeso.

– Štai kaip. Taigi. O ko dar norėtumėt? Gal turit daugiau norų?

– Tiesą sakant, ne. Aš trokštu tik taikos – tikros taikos. Ją sunku pasiekti, nes kaimyninėje šalyje dislokuota dešimtys raketų. Tikiuosi, Reiganas su Koliu pagaliau supras, kad karas ir smurto grėsmė nestiprina šalių tarpusavio santykių. Mes, Vokietijos Demokratinės Respublikos piliečiai, trokštame taikos – čia ir kituose kraštuose, per Kalėdas ir kitu metu.

Klausas Hauzeris sausai nusijuokė. Lyg pralaimėjęs nelygią kovą jis atitraukė mikrofoną nuo Anės Štern ir pakišo vaikui.

– O tu, Pėteri? Ką tu norėtum gauti per Kalėdas? Kokia dovana tau būtų geriausia?

– Dviratis, – tyliai atsakė Pėteris.

– Dviratis! – vaiko atsakymas Hauzerį tartum nudžiugino. – Kokia tavo mėgstama spalva? Žalia, o gal mėlyna?

– Raudona. Noriu raudono dviračio.

– Na, tai jau šis tas. Raudonas dviratis!

Staiga Klausas Hauzeris atitraukė mikrofoną nuo Pėterio, nusigręžė nuo Anės Štern su vaiku ir atsistojo priešais kamerą. Šypsena dingo, veidas persimainė lyg didžiai susirūpinus.

– Ketverių metų Pėteris iš Rytų Berlyno Kalėdoms nori gauti dovanų raudoną dviratį. Ar ta svajonė įgyvendinama? Ar mama galės išpildyti berniuko norą? Čia, už sienos, Rytų vokiečiams trūksta visko. Jie ne visada išgali nusipirkti net būtiniausių dalykų – maisto, gėrimų, o kai išgali, įprasti produktai parduotuvėse būna pasibaigę. Trūksta net cukraus, kavos, duonos ir miltų, ką jau kalbėti apie vaisius. Bananų čia tikriausiai niekas nėra matęs...

Anė Štern puolė pro televizijos vestibulio duris, tempdama už rankos mažąjį Pėterį. Markus kiek pastoviniavo, nesumodamas,

ką daryti. Už lango vėjas tirštais gūšiais blaškė lapus, šiukšles, šlapią sniegą, čia pat buvęs sveikas medis jau svarino nulūžusią apatinę šaką. O jeigu tai moteriai su vaiku kas nors atsitiks? Markus akimoiu išlėkė lauk.

Dangus nelyg sunkus apklotas dryksojo virš aplinkui tvyrančios lietaus užuolaidos. Markus metėsi už televizijos pastato kampo, paskui rotušės ir Nikolaifirtelio kvartalo pusėn. Moters su vaiku niekur nebuvo matyti. Gal vis dėlto juodu pasuko kita kryptimi, link Respublikos rūmų ar Prenclauerbergo rajono? Paspėliojęs Markus nusprendė, kad Nikolaifirtelio pusėn, tekinas pasileido ten link ir pamatė geltonas skraistes. Moteris neįprastai plačiais žingsniais traukė per šaltą pilkumą Rotušės pusėn, skraidindama per balas mažąjį Pėterį.

– Ponia Štern! – sušuko Markus, bet audra prarijo jo balsą.

Prie Rotušės moteris sulėtino žingsnį, paskui sustojo ir apčiuopinėjo vaiko batus. Markus prilėkė prie jų.

– Ponia Štern! Pavojinga vaikščioti tokiu oru!

Anė Štern pasuko galvą.

– Kas jūs toks? Palikite mane ramybėje.

Markus atsitraukė per žingsnį.

– Atsiprašau, nenorėjau trukdyti. Aš Markus Siltanenas. Iš Suomijos, neseniai čia atsikrausčiau. Jūs turbūt manęs nepastebėjot, bet aš girdėjau jūsų pokalbį su Vakarų televizijos žurnalistu. Koks stuobrys! Norėčiau jums padėti, nes tokiu oru vaikščioti pavojinga. Gal galėčiau palydėti jus iki namų? Berniukas greičiau atsidurtų po stogu.

Jei moteris ir dvejojo, Markus šito nepastebėjo. Jis buvo nusiteikęs įtikinti moterį savo gerais ketinimais, parodyti žurnalistui pažymėjimą, pasą, išdėstyti savo politines pažiūras, bet Anei Štern šito nereikėjo. Markus nustebo, kai moteris padavė jam vaiką.

– Pylimo devyniasdešimt. Jam botai trina.

Pėteris buvo lengvas kaip paukštelis, liesutis ir prakaulus, kvepėjo bulvėmis ir marinuotais burokėliais. Berniukas apsikabino Markų apie kaklą, prisiglaudė drėgnu skruosteliu.

– Rodykit kelią! – šūktelėjo Markus Anei Štern.

Vėjas drabstė į veidą šlapią sniegą. Jie nuskuodė upės link, pas-kui akmeniniais laiptais užkopė į gatvę. Pėteris apsvijio Markui kaklą kaip gyvačiukas. Ant žemės gulėjo pamesta juoda odinė pirštinė.

– Čia. Jau netoli, – šūktelėjo Anė Štern, kai jie perėjo tiltą.

Per sniegdrabą Markus matė vaikų žaidimų aikštelę. Pralėkus tris kvartalus ir ne vieną dešimtį telkšančių balų, moteris sustojo prie geltono namo.

– Čia!

Anė Štern paėmė vaiką iš Markaus. Pėteris prigludo mamai prie peties.

– Ar toli gyvenate?

– Fišerinzėlyje, dešimtame name. Aš prastai orientuojuosi, bet turbūt netoli.

Moteris nusijuokė.

– Fišerinzėlyje, dešimtame? Jūs tikrai neseniai čia atsikraustė-te. Jis visai šalia. Štai – už šio tilto.

Ji žengė į kelią, parodė ranka į daugiaaukščius anapus lietaus užuolaidos, ir Markus susigaudė, kad namai vos už poros šimtų metrų.

– Kur jūs dirbat? – per lietaus šniokštimą sušuko Anė Štern ir vėl priėjo prie laukujų durų.

– Tarptautiniame spaudos centre, Maurų gatvėje. Aš žurna-listas.

– O! Kaip Klausas Hauzeris.

– Taip. Tik aš ne toks kaip Hauzeris.

Anė Štern nusišypsojo.

– Be abejonės.

Štern įkišo raktą į spyną, trūktelėjo duris. Markus pamatė visą sieną pilkų metalinių pašto dėžučių.

– Ačiū už pagalbą. Jei ne jūs, mes dar stypsotume baloje. Dabar lėkit namo!

Durys moteriai už nugaros užsidarė, bet Markus spėjo pamatyti, kad prie sienos, po pašto dėžutėmis, stovi dviratis – nedidukas, raudonas.

1989 m. rugsėjo 30 d., Berlynas

Negaliu užmiršti to vaizdo ir dėl to rašau tau, Erichai. Tie vyrai visą laiką stovi šalia manęs, paskui braunasi pro Lesniką į prieškambarį, į svetainę, išverčia komodos stalčius, rausiasi spintose. Griebia sofos pagalvėles, staltieses, kilimus, užuolaidas, viską apverčia aukštyn kojomis. Lesnikas sustingęs stovi vietoje, jis puikiai mato, kas dedasi, bet nieko nesupranta. Sako: „Liaukitės. Būkit malonūs. Jūs tikriausiai suklydot.“ Jis vis kartoja: „Jūs tikriausiai suklydot.“ Vienas iš tų vyrų atsistoja prie lango nutaisęs tokią šypseną, kad aš suvokiu, jog viskas jau nuspręsta, kad šita maišatis – tik vienas veiksmas, pjesė jau parašyta ir baigiamosios scenos nepakeis jokie prieštaravimai. Atmintyje tebeaidi žodžiai, pasakyti man, kai užtveriu kelią iš prieškambario, kai mėginu neleisti jiems išsivesti Lesniko, o jie: „Drauge, liaukitės kvailioti. Savo pačios labui tuojau pat pasitraukite.“

Savo pačios labui.

Pasitraukite.

Tuojau pat.

Jie nieko neklausia, neaiškina, kokių pagrindų, nepateikia įrodymų. Jiems užteko vien žodžio. Jie išsiveda Lesniką, bet nesako, kur, vadina valstybės išdaviku, nesuvokia, kad išdavystė galima vadinti tik ištikimų piliečių suėmimą be priežasties. Valstybės išdavikas. Lesnikas – valstybės išdavikas? Aš jau nieko nebesuprantu.

Tie vyrai išsiveda jį. Trinkteli durys. Kambarys sukasi. Baldai siūbuoja, šviesa svilina akis, o galiausiai viską užgula kankinanti tylą. Aš uždaryta joje sykiu su tuo, ką mačiau.

Noriu išvažiuoti, labai noriu. Ir vis dėlto nevažiuosiu. Kas aš be savo namų? Dienos ilgos, laikas šliaužte šliaužia darbe ir namie, visur. Vis dažniau pagaunu save stebeilijant pro langą, akimis ieškant kieme Kaštonės ir nusiviliu kaskart suvokusi, kaip man jos trūksta dabar ir, baiminuosi, trūks ateityje. Galvoju apie tave, apie ją ir kratausi baimės, kad mums nepavyks. Kad mergaitė – mano mergaitė – užaugt be manęs ir galiausiai visai užmirš. Kita vertus, baiminuosi, kad susitiksim, bet suprasim, jog laikas, kuris išskyrė, pakeitė mus. O jeigu jau nebegalėsime sugyventi tikrame gyvenime? Atrašyk ką nors, bent porą eilučių. Atsakyk pagaliau, Ėrichai, nes atmintis neša mane tolyn nuo tavęs ir negaliu išmesti iš galvos minties, kad grįžęs pas mane į Berlyną tu būsi toks, koks buvai. Jei atvažiuotum, tai būtų didžiausias mūsų meilės įrodymas. To įrodymo dabar neturiu.

Laukiu tavo atsakymo kas dieną. Laukiu suskambėsiant telefoną ir Šovinį pranešiant, kad pagaliau atėjo tavo laiškas. Kas dieną numatau valandėlę nedideliame žygiui pėsčiomis iki Centro, pas Šovinį. Didžiausios nevilties akimirkomis apima noras skambinti, kartais – nueiti tiesiai pas jį, liepti skambinti tau ir pareikalauti, kad atrašytum, bet susivaldau. Aš nekvaila. Jie išsivedė Lesniką, seka ir mane. Vis dėlto klausiu: ar žinai, ką patiri, kai laikaisi vilties, diena iš dienos laikaisi, o paskui turi atsitraukti ir pasiduoti nevilčiai? Tikiuosi, atsakysi, kad nežinai. Antraip prisipažintum tyčia kankinąs.

Žinok, kad ilgiuosi tavęs kaip anksčiau. Tavęs čia trūksta dabar ir trūks visą laiką.

Tavo Margot

1983-IEJI

KASKART TAS PATS.

Jie atsikraustė tik prieš keletą dienų, bet Rosa jau suprato: kvapas plūsteli vidun kaskart, kai atsidaro durys. Salsva puvėsių smarvė nuo atliekų patalpos greta laiptinės, nuo vienintelio vamzdžio, kur suversti kiaušinių lukštai, arbatžolės, obuolių graužtukai, žuvų kaulai, skerdienos atliekos, – bet kas. Norint išvengti to kvapo, reikia veikti greitai. Įkišti raktą į spyną, pasukti rutulio formos rankeną, šmurkštelėti vidun ir žaibiškai užverti duris paskui save. Su vaikais tai neįmanoma, tikino Rosa, nors dar nebuvo bandžiusi: nuo tol, kai atsikraustė, jie visą laiką – jau kelios dienos – sėdi namie, nes siaučia audra. Tik išgirdusi Markų sukant raktą spynoje, Rosa prisiminė, kad nesusivokė jam paaiškinti durų atidarymo taisyklės.

Negerai, butas bemat vėl prasmirs.

Rosa stovėjo priešais svetainės sieną, toje pačioje vietoje, kur stypsojo jau beveik pusę valandos, gurkšnodama raudonąjį vyną ir svarstydamą, kuri iš keturių paveikslų pakabinti ant sienoje stirksančios vinies: vieną iš dviejų, tapytų tėvo, tą su taikos balandžiais, ar įrėmintą filmo „Kova už Alžyrą“ plakatą. Kai atsidarė durys, Rosa pasižiūrėjo į laikrodį – buvo kelios minutės po devynių. Nesijudindama iš vietos ji šuktelėjo:

– Greitai uždaryk duris! Dvokia!

Ir iš karto pridūrė:

– Jau maniau, kad galą gavai per audrą.

Markus pastūmė duris, pasikabino ant pakabo striukę. Plastiką subraškėjo nuo šlapio drabužio svorio.

– Tai tik pradžia mūsų naujojoje šalyje.

Rosa atsigręžė.

– Oho, tu panašus į išmaudytą šunį. Kaip parėjai per tokią bjaurastį?

– Et, bėgte bėgau.

Markus nusiavė ant kilimėlio permirkusius batus. Rosa mostelėjo jam.

– Padėk man. Nenusprendžiu, kurį pakabinti ant šitos vinies. Kaip manai, kas geriau – tėvo kupolas ar taikos balandžiai?

Markus pataršė šlapius plaukus, pasižiūrėjo į sieną.

– Taikos balandžiai, – atsakė. – Be abejonės, taikos balandžiai.

Tada pasuko į virtuvę, išsiėmė iš šaldytuvo troškinio su aitriaisiais pipirais likučius ir atsikimšo alaus butelį.

– Vaikai užmigo per sekundę, – pasakė Rosa ir pakabino ant sienos paveikslą.

Taip, šitas labiausiai tinka. Ji nubraukė dulkes nuo paveikslo rėmų, suėmė už šonų, patiesino.

– Buvo pasistatę užduočių taką. Siautė kaip pamišę. Viliuosi, ramiai išmiegos visą naktį.

Štai taip: gurkšteli raudonojo, trumpam užmerki akis, palauki, kol gėrimas apims gomurį ir smegenis, šiek tiek apsvaigsti, bet kojos tvirtai remiasi į žemę.

– Be vilties nėra gyvenimo, – atsakė Markus ir tyliai nusijuokė. – Viljos kačiukas jau atsirado?

Rosa atsimerkė, mykstelėjo patvirtindama, nors iš tiesų jau buvo užmiršusi, kad išėmė mergaitės mylimiausią žaislą iš dėžės, paskui atsigręžė į Markų taip staigiai, kad vos neišliejo vyno.

– Eikš, kai ką tau parodysiu.

Markus padėjo ant lėkštės šakutę, nusekė paskui Rosą iki vaikų kambario durų. Miesto žiburiai skverbėsi pro gėlių žiedus bal-

to pluošto užuolaidose. Rosa įžengė į prietamą. Kambarys buvo nedidukas, dešinėje, prie sienos pastatyta dviaukštė lova užėmė trečdalį ploto. Abiejuose gultuose buvo girdėti alsuojant – ramiai ir tolygiai. Viršuje aukštiekninkas, pražiojęs burną šnopavo Matijas užsiraityjusi pižamos marškinėlių kraštu. Apačioje embri-ono poza pūtė dvejų metų Vilja, apsikabinusi raudono frotinio audinio katinėlį. Rosa mostelėjo į sieną, prie kurios stovėjo lova, ir tyliai pasakė:

– Sugalvojau čia nupiešti aitvarą. Gal geltoną. O tenai – antrą, galbūt raudoną. Su ilgomis virvelėmis. Lyg vėjo nešamą – kaip pasakėlę, pabėgusią su vėju.

Markus pritariamai linktelėjo, žengė prie Rosos, suėmė už pečių, prisitraukė. Rosa dar tyliau pasakė:

– Dar norėčiau naujų užuolaidų. Vokiškas socializmas puikus, bet apie jų audinius, velniai rautų, šito nepasakysi.

Markus prisiglaudė prie Rosos ir tykiai tarstelėjo:

– Vakarų Berlyne yra „Ikea“. Nuvažiuokim, kai pasibaigs audros.

– Nuvažiuokim! Nusipirkim keletą metrų švediško užuolaidų audinio. Ir „Marabou“ šokolado! Čionykščio negaliu pakęst, atsi-duoda kažkuo, – nesuprantu, – lyg kokiom daržovėm.

Jie nusijuokė ir išėjo iš kambario. Markus grįžo prie stalo. Rosa nutipeno prie lango, atidarė orlaidę. Į veidą ostelėjo vėjas. Jo šuorams barškinant langą, Rosa rūkė ir vedžiojo akimis po sve-tainę. Mes sukursime čia namus, pamažu, bet vis tiek sukursime. Kai visos knygos bus sudėliotos į lentynas, – pagalvojo ir trūktele-jo dūmo, – kai pakabinsim visas užuolaidas, sutalpinsim indus spintelėse, kai Lenino statulėlei rasis vieta, kai plokštelės, lėkštės, peiliai, šaukštai, šakutės ir kiti dalykai pagaliau bus iškraustyti iš dėžių, kai nusipirksim tai, ko trūksta virtuvėje, ir užpildysim pa-skutinius atvykimo dokumentus, tada čia bus namai, ne tik būs-tas, vieno korespondento perduotas kitam. Jie įsikurs ir gyvens čia, ji čia rašys, čia augs jų vaikai.

Rosa užgesino cigaretę.

– Vakarų televizija skelbia, kad audra tęsis dar kelias dienas, gal net porą savaitių. Ar žinai, kad mes galim žiūrėti Vakarų televiziją? Rodo du kanalus.

Markus stumtelėjo peiliu ant šakutės šaltų ryžių ir pupelių troškinio.

– Žinau. Čia beveik visi gali žiūrėti. Bet Vakarų televizija netikiu nė per nago juodymą.

Ir jis papasakojo apie Klausą Hauzerį, apie operatorių, žiaurmojusį gumą, apie Anę Štern ir mažąjį Pėterį. Rosa papurtė galvą.

– Vadinasi, jie vien gąsdina. Meluoja net apie orus, nori sudaryti vaizdą, kad audra nusilpnins VDR.

– Nenustebčiau, jei taip būtų. Rytoj galbūt švies saulė.

Markus užgėrė paskutinius kąšnius alumi, atsistojo, žengė prie Rosos, prisidėgė cigaretę.

– O jei švies, mes apvaikščiosim visą miestą.

– Nueisim į Rozos Liuksemburg aikštę.

– Pavažinėsim metro nuo vienos galinės stoties iki kitos.

– Nusipirksim kepykloje ko nors užkąsti.

– Bet valgysim paslapčia. Vokiečiai nemėgsta šiukšlintojų. *Ordnung muss sein!*

Jie nusijuokė, Markus išpūtė dūmus į orlaidę, nors vėjas nešė pelenus į veidą, o dūmus – vidun. Anapus lietaus ir vandens dėmių ant stiklo styrojo blausus rutulys, televizijos bokšto viršūnė. Rosa prisiglaudė prie Markaus, uždėjusi ranką jam ant peties, atsigręžė į sieną ir bemaž nustebo: na, štai – taikos balandžiai šalia tuštumu žiojėjančios knygų lentynos atrodo kaip čia buvę.

Jie mylėjosi ant sofos: apžergusi Markų, Rosa lingavo į šonus. Ji žinojo, kad krūtys varva pienu, bet vis tiek bruko jas Markui. Po visko jie tįsojo lovoje, susiglaudę šonais. Nakties tamsumą tai šen, tai ten vis perkirsdavo šviesos dryžiai. Patalynė kvepėjo

namais Rūsulos gatvėje. Rosa priglaudė pagalvę prie veido, prisiminė senųjų namų aukštus kambarius, šviesius langus, rašomąjį stalą ir pelargonijų lovelius, Helsinkio šviesą ir prošal bildančius tramvajus, kurie drebindavo visą namą. Kas galėtų sudrebinti šitą dvidešimties aukštų stambiablokį, kuriame sutelpa beveik tiek pat žmonių, kiek gyvena viename pietų Suomijos kaime? Ir po juo einančią metro liniją? Tankai, kariniai konvojai? Vieną dieną, nuovargiui spaudžiant akis, pagalvojo Rosa, vieną dieną po daugelio metų aš įtrauksiu šio miesto kvapo ir mane suims ilgesys. Ta mintis ją užliejo ramybe ir laime ir su ja Rosa pasitiko miegą.

Rosa pabudo nuo riksmo taip pat, kaip kaskart: miglotą akimirką atrodė, kad dar sapnuoja, paskui suvokė, jog plyšoja jos vaikas.

Ji minutėlę luktelėjo, tada atsimerkė.

Sekundinė rodyklė padalomis raikė naktį.

Vaiko riksmas bemaž nustelbė sunkų Markaus šnopavimą.

Ji išsirangė iš lovos, nuslinko į vaikų kambarį. Matijas gulėjo nukoręs koją per lovos kraštą ir rėkė perkreiptu veidu.

– Ššš ššš ššš, – ėmė raminti Rosa.

Vaikas tartum negirdėjo. Rosa uždėjo delną jam ant pilvuko – jis buvo įsitempęs, kietas.

– Eikš pas mane!

Matijas atsisėdo, ištiesė rankas į mamą, ši paėmė jį viena ranka, prisispaudė prie šono. Snarglys upeliu tekėjo Rosai per nuogą petį, Matijas suėmė ranka jos krūtį, užčiuopė vėsumoje sukietėjusį spenelį. Rosa žengtelėjo prie svetainės lango, žibančio lietaus lašais. Ji suprato už lango esant tai, kas vaiką nuramins.

– Pažiūrėk, kas ten už lango?

Įsistebeilijęs į audrotoje naktįje snaudžiantį Berlyną, Matijas nurimo. Iš virtuvės sklindant dar neįprastam šaldytuvo ūžesiui, jie žiūrėjo pro langą: į televizijos bokštą, jo raudonai žybsinčią anteną, netoliese kyšančią rotušės smailę ir apačioje boluojantį

keturkampį baseino pastatą banguotu tarsi jūra stogu. Matijas kvėpavo sunkiai. Snarglys kliurksėjo nosyje ir gerklėje, bet vaikas jau buvo ramus ir drėgnom nuo ašarų akutėm smaksojo, lyg niekada nematęs, kas už lango.

Apkvaitusi iš nuovargio Rosa susverdėjo. Ji stipriai užsimerkė, paskui atsimerkė, vėl užsimerkė ir atsimerkė, ir akių peršėjimas, užėjęs staiga pašokus iš lovos, pamažu atlėgo. Rosa atsitiesė, atitraukė vieną ranką nuo Matijo nugaros, pirštais lėtai perbraukė linines vaiko garbanėles.

– Ko tu nemiegi? Ištisomis naktimis. Tau jau ketveri.

– Pieno, – sumurmėjo Matijas, priglaudęs smakrą prie snarglėto Rosos peties.

Rosa įdėmiai pasižiūrėjo į vaiką.

– Pieno? Na, eikim pieno. Palauk.

Iš nuovargio sustingusiomis rankomis ji pasodino berniuką ant sofos, nuslinko į virtuvę, pripylė pieno į stiklinę, paliktą prie kriauklės, ir padavė jau bemaž snaudžiančiam vaikui. Matijas išgėrė visą stiklinę.

– Na, štai, dabar grįšim į lovą.

Rosa pastatė stiklinę ant žurnalinio staliuko, paėmė Matiją ant rankų, nunešė į vaikų kambarį, paguldė viršutinėje lovelėje, apklostė. Gal viskas bus gerai iki ryto. Jeigu ne, išsibudins Vilja, paskui vėl Matijas, ir netrukus prašvis. Rosa stabtelėjo prie vaikų kambario durų, pasiklausė. Kimus kvėpavimas akimirksniu pagilėjo, Matijas įmigo.

Ji žengė miegamojo link, taip pat pajuto troškulį, pasuko į virtuvę, bet jau prie durų krūptelėjo.

Ten kažkas krebždėjo.

Ji įžengė į tamsią virtuvę. Sustojo.

Vėl sukrebždėjo.

Krebžda pasienyje, ant grindų, tarp viryklės ir kriauklės, suprato Rosa ir įjungė šviesą. Ji erzino akis, bet prie spintelės krašto

Rosa pamatė septynis aštuonis juodrudžius padarus. Ją nupurtė. Taronai, susigaudė ji, virtuvėje kuža tarakonai. Ilgai negalvojusi ji čiupo šepetį, šiukšlių semtuvėlį ir sušlavė bjaurybes, krutinančius plonas kaip siūleliai kojytes, greitai apmetė žvilgsniu pasienį, pažiūrėjo, ar daugiau nėra, nunešė į vonią, sužėrė į unitazą ir nuleido vandenį. Kai vanduo unitaze ėmė suktis verpetu, Rosa atsikvėpė. Po velnių, tyliai sumurmėjo ir grįžo į miegamąjį.

Ji išsitiesė ant lovos šalia Markaus, užitraukė apklotą ir pasistengė išmesti iš galvos nemalonią mintį apie patalynėje įsikūrusius tarakonus. Markus buvo sušilęs, suprakaitavęs, Rosa prisilinko, prispaudė nosį prie sukaitusio vyro sprando. Nuovargis suėmė akimoju: čiupo sunkiais gniaužtais visą kūną ir ji greitai nugrimzdo į miegus.